

Duško Čizmić Marović

PRILOZI ZA PORTRET
MOJE GENERACIJE

Pogovorom popratio i uredio
Dragutin Lalović

Disput
Zagreb, 2021.

RIJEČ UNAPRIJED: PORTRET MOJE GENERACIJE*

Od 1971, kada je moja generacija morala naprasno odrasti, navršilo se trideset godina. Na razmeđu staljinizma i građanske demokracije, Jugoslavije i Hrvatske, pokolja po bosanskim kotlinama obavljenim bez žurbe i munjevite preprodaje slika tih leševa preko interneta, između pobjede i gladi – teklo je jedno neprohodno vrijeme.

Potresi nisu drмали Balkanom, nego cijelom epohom, i uzalud je očekivati pomoć od drugih. A ne bi ni bilo pravo: najveća iskušenja pogađaju naj snažnije. Pitanje je samo: hoćemo li preko rasjelina vremena znati prenijeti vlastita iskustva onima koji će tek doći? Jer u protivnom prijeti barbarstvo.

U nedostatku jasnijih kriterija i pouzdanijih putokaza montiram pojam “generacije”, tu misaonu improvizaciju u nuždi, kao skelu za reflektore... “Moja generacija”: to su oni izrasli između ’68. i ’71, “studenti Socijalističke Republike Hrvatske”, kako im se obraća njihov *Studentski list*.

Portret generacije nije zajednička fotomontaža, već slijed likova koji su se izdvojili osobitošću svog duhovnog raspona i kreativne izdržljivosti, pa mogu svjedočiti ne samo o sebi već i o nama. Ovo je uvodni tekst u seriju tih portreta. Izbor je, naravno, osoban: neobjektivan i nepravedan. Ali s portretima ću postupati kao s nagradnom fotografijom iz *Vjesnika u srijedu* – glasovitog *VUS*-a, glavnog političkog tjednika onog vremena. Ondje bi prikazali uvećan, nerazumljiv detalj, i valjalo je pogoditi čemu pripada. Tu nije mogla pomoći ni najmaštovitija dogradnja zadanog: trebalo je širiti okvir u potrazi za cjelinom. Taj obrazac istinoljublja važit će i ovdje.

U prvom redu to znači da će se ovdje osporiti stereotipi koji duhovnu lijenost potiču da se gnuša nad onim najboljim: te da je

* Tekst iz autorove pisane ostavštine – op. ur.

praznorječivi egocentrik Čičak uspio prodati dušu Hagu, da se prevrtljivi lunatik Lang uspio uvaliti Franji Tuđmanu zajedno s Hrvojem Šošićem, a da se Budiša, notorni nacionalist, uspio dodvoriti i samom Ivici Račanu! Nasuprot negativnom stereotipu o “političarima”, sitnodušje gaji pozitivan stereotip o “političari”, pa svačiju karijeru odmjerava na ljestvici vlasti. Tako Antu Žužula, poduzetnika na veliko i u politici i u biznisu i u kulturi, ne bi trebalo smatrati uspješnim jer nije pripadao pobjedničkim strankama? A Dragutin bi Lalović, znanstvenik europskog ranga, trebao žaliti što je hrvatski politolog, jer u Crnoj Gori, gdje bi mu trebao biti kraj!

Odluka da se piše o nekom drugom jednako je ljekovita i gotovo isto toliko opasna kao i odluka da se živi s nekim drugim. O drugom se nije lako brinuti ni u tekstu sjećanja. U portretima koji slijede morat ću obuzdati autobiografske ispade, ali u uvodnom tekstu takve su napasti dobrodošle.

Pripadam generaciji koja baštini iskustvo obaju svjetova – i onog kojeg više nema i onog koji još nije svanuo: šezdesetosmašima. Međutim, meni osobno 1968. prolazila je u vojsci. Bio sam uvrijeđen što se povijest zbiva bez mene, ali baš kao za inat, upravo onog dana kada smo trebali kući – 21/22. kolovoza – trupe Varšavskog pakta okupirale su Čehoslovačku.

Izlazimo nakon mjesec dana, vraćam se u Zagreb, a tu – kretanje ograničeno! Na porti Fakulteta političkih nauka Branko Caratan, budući veleposlanik u Švedskoj, traži od mene indeks i, kao studenta filozofije, ne pušta me! Naime, student filozofije Ilija Tomičić pred neki je dan potezao za uši njihova prodekana, profesora Marušića, a članu Gradskog komiteta SK Vatroslavu Mimici – da, režiseru – opalio je šamar. Odlazim u posjet Beogradu: možda se ondje još nešto događa? Na Mašinskom fakultetu zbor: režimski se batinajući s ljevičarima natežu – oko izborne procedure! Jedan dugokosi ipak se ne da: “Ako treba glasati za ili protiv, ja glasam za ljubav!”

Ustvari, studentsku je revoluciju Josip Broz Tito prekinuo nar vrijeme, možda ne degolovski hrabro, tenkovima, već strogo titostički: pojavio se na televiziji i prihvatio studentske zahtjeve! Ljubiša Ristić, moj vodič i budući predsjednik JUL-a, upozna me s mnogima. I sa Stevom, koji imitira Tita pa na melodiju “Konjuh planinom” moji domaćini pjevaju: “Steva kenja / Ništa se ne menja / A na vrh Partije / Zastava se vije / Crvena od krvi proletera”.

U Zagrebu 1969. godine Krleža poručuje: “... a ovim dječacima što danas kontestiraju po Europama, dogodit će se isto što se dogodilo i nama – ostvarit će se njihovi ideali!” Priprema li se to Krleža

da i po drugi put ne ode u partizane? Kako bilo, taj cinizam izaziva u meni provalu svetog bijesa, i slažem svoj prvi tekst u *Studentskom listu* dokazujući kako Miroslav Krleža shvatio nije ništa, jer se zadaci moje generacije ne smiju imenovati mizernim imenom ideala – pojmom što ga je njegova generacija tako kompromitirala... politika nije tehnologija moći – “mogućeg” – već pedagogija slobode – najvišeg! Naslov je mojem tekstu: “Ako treba glasati za ili protiv, ja glasam za ljubav”.

U *buffetu* Filozofije razgovaram s Budišom o Krležinu cinizmu. Malo je ljudi toliko samouvjerenih da sugovornika mogu slušati kao Budiša: što bi rekao Marko Vešović – kad navali slušati, ne možeš ga se osloboditi cijelo jutro! Ali to je i posljednji naš razgovor potpuno predan filozofiji.

No nepunih mjesec dana potom *Borba* će tiskati seriju napada Miloša Žanka na *Hrvatski književni list* “U toj (nacionalističkoj) ludosti ima sistema”, tekstove koji će postati povodom X. sjednici CK SKH. Na Fakultetu me Budiša uzbuđeno presreće: “Jesi vidio što piše Žanko?” Nije to pitanje: zvuči kao iskaz povjerenja. A ja: “Žanko? Ne’š ti pisca! A što napada nacionalizam, čuj, svaki je nacionalizam opasan, a osobito vlastiti, hrvatski!” Budiša me zaprepasteno gleda: “Kako takav čovjek može to reći.” Ni to nije bilo pitanje. Gledam ga kako odlazi i kontam: “Ja mislio da je Sugovornik, a on – Hrvat!”

Počelo je tako da sam u Zagreb stigao samo s jednim prijateljem, Tonkom Borčićem, Višaninom iz Podhumlja. Istina, bio je još jedan prevažni Tonko – Graovac – ali čim smo stigli u Zagreb, taj je odmah počeo studirati i družiti se i s drugima! Okus te izdaje i dalje mi je u duši. Stanovalo se u Studentskom gradu, u Dubravi, i čamcima razvozilo hranu u poplavljene studentske domove: listopada 1964. Sava je oplakivala Studentski centar. Nisu to bile ove postmoderne zime! A bilo je i snijega. Budi me Borčić: “Imam nešto za tebe!” Što? “Zagreb sa šlagom!”

Na Fakultetu u malo se vremena dalo shvatiti da i najviđenije profesore filozofije pogada ona Lecova: “Ljudi vole takve misli koje ne prisiljavaju na razmišljanje.” Uslijedit će spomenute sekvence s Brežnjevom, Caratanom, Stevom, Krležom i Budišom prije nego što će mi svibnja 1970, nakon mojeg istupa u “Sedmici” na Filozofiji, prići Slobodan Lang i pozvati me u studentsko rukovodstvo.

Zaključit ću u ispovjednom tonu. U splitskoj gimnaziji i na početku zagrebačkih godina bilo je posve kao u onoj prvoj strofi: “U ovoj

gužvi, ovoj stisci / bez oca i bez učitelja / bio sam sâm, a moji vrisci / svi, nose pečat mojih želja.” Ali danas, u delikatno doba između moje pedesete i šezdesete, ipak nije posve kao u završnoj strofi koja glasi: “Najgore tek je u toj stvari / što evo vidim, monotono / umro duh je onaj stari / i ja sam danas mrtvo zvono.” Ako sam dosad i umakao sirenskom *spleenu* Ujevićeve *Kolajne*, zahvalnost uvelike dugujem svojoj generaciji.

Ali kome u njoj? Onima protiv kojih sam rastao – jer bez njih ne bih bio ovo što jesam? Onima najbliskijima, onima s kojima sam rastao – jer bez njih ne bih bio? Ili onima “slučajnim”, povremenim suputnicima, onima mimo kojih sam rastao – jer bez njih ne bih izdržao ni one prve ni ove druge?

SADRŽAJ

Riječ unaprijed: portret moje generacije	5
Okvir za političku kronologiju	9

GALERIJA LIKOVA IZ STUDENTSKE '70-'71. (SKICE)

Noć u kojoj je Budiša shvatio da ništa ozbiljno neće postići s ljevičarima	13
Poslijepodne u kojem je Čičak od autsajdera postao pobjednikom	19
Kad je dolazio Tito, Paradžika su zatvarali, kad je došla demokracija, Ante je ubijen	27
Gledali smo u Tita, ali ipak nas nije podržao	35
Zašto tvrdim da je Lang čovjek za sva vremena	41
Čovjek bez kojega moje generacije ne bi ni bilo	49
Puhovski kao Sokrat: ne poštuje bogove i kvari mladež	55
Poduzetnik u politici	63
Kontroverzni prvak splitskih sveučilištaraca	69
Zašto i o davnašnjim protivnicima danas pišem pozitivno	77
Građanin na kušnji	83

KOLUMNISTIČKI PRILOZI ZA PORTRETE

Portreti i pamfleti	93
Generacija 1971.	95
Doba prijateljstva	96
Hrvatska proljeća	97
Suvišni studenti	99
Onda i sada	100
Studentski Split '71.	101
Titu to nitko nikada za njegova života nije priredio	102

Kraljević se nije smilovao. Split ima pravo na vlastitu kroatistiku	107
Odluka na Budiši	108
Čita li Budiša <i>Slobodnu Dalmaciju</i> ?	110
Treba li Budišu zbog <i>Slobodne</i> biti stid?	113
Suditi pobjednicima?	115
Budiša	117
Radoš i Budiša	118
Budiša i Radoš	119
Budišini aduti	120
Sudbina HSLŠ-a?	120
Budiša i Gotovina	121
Čičak	123
I. Z. Čičak u Hagu	124
Paradžik	125
Dr. Lang	126
Otkvačeni doktor	127
Dr. Vlahušiću i dr. Babiću	127
Uspjeh DC-a i HSLŠ-a?	128
Muslimani, katolici i Bosna	129
Mediji, zdravlje i preventiva	130
Hag govori što Europa i svijet misle	131
Progoniti krivca ili pomoći žrtvi	132
Politika i zdravstvena politika	133
Državni i privatni rođendani	133
Ljubav, štrajk i psihoterapija	134
Uz 60 godina od Jasenovca	135
Brezovica – skandal ili stanje stvari?	136
Oluja u Saboru	137
Bush, Sanader, Lang i ja	138
Pokolji nevine dječice	139
Tragedija “Glavaš”	140
Priziv savjesti danas	141
Politička misao	142
Biševo kao Hrvatska	143
Pobjednički pojas	143
Italija oslonac Hrvatskoj	144
Je li moguć ubrzani razvoj Hrvatske?	145

Povrat mirovina bitan za razvoj	146
Imati, a ne moći, moći, a nemati, nemati i ne moći	147
Društvo blaženog neznanja	148
Pisanje bez mržnje	149
Žarko Puhovski	151
Puhovski, Ž.	152
HHO je hrvatski adut za Europu	153
Desetljeće razočaranja	154
Hrvatski helsinški odbor	155
<i>Republika</i> : “HRT u kružnici apsurda”	157
Damir Petrić	158
Extra ordinarius	159
Jugoslavija	160
Knjiga s pogovorom	161
Habemus <i>Levijatan</i>	162
Srbija i Crna Gora	163
Kaj im pak moreju?	164
Kulturni proizvod	165
Drug Marko	167
Marin Bato Geršković	169
Zar opet Istočni Timor?	170
Dr. Ino Bešker	172
Javni bilježnik, župnik i Bešker	173
Zaštita izvora	174
Zašto danas Umrijeti u Madridu?	174
Montažni stol: značenje filma u splitskoj memoriji	176
Svemir Pavić i Tanja Gručić-Pavić	178
Splitski dani Svemira Pavića	179
Što moramo preporučiti biračima?	181
Moja Afrika: stradanja u Sudanu	182
Generacije	183
Dragutin Lalović:	
Prilog Duška Čizmića Marovića generacijskom “čišćenju sjećanja”	185
Kazalo imena	293